

PSALMENVESPERS, MARTINIKERK GRONINGEN
Reflecties over Psalm 11: "Vluchten of op weg gaan"¹

Lezingen uit de bijbel: (1) Psalm 11; (2) Paulus, Tweede Brief aan de Korinthiërs 3:17-4:6

In aansluiting op de reflecties, zingen wij Lied 263.

De Psalm van vanmiddag is een bijzondere Psalm. Bijzonder omdat, hoewel vijanden genoemd worden, de dreiging niet van hen uitgaat. De dreiging, in de gevaren die de Psalmist ervaart in het leven, gaat niet uit van de tegen-standers. De dreiging gaat uit van de (zogenaamde) mede-standers, de vrienden, van de Psalmist. Terwijl de Psalmist schuilt in God, sporen zij hem aan om op de vlucht te slaan. De Psalmist schuilt bij God, zoals het openingsvers aangeeft: "Schuilen doe ik bij de HEER"; en de vertaling ontnemt ons daarbij nog het zicht op de diepe betekenis van dit vers. Er staat niet "Schuilen doe ik bij de HEER", maar het woord voor HEER is "Ik-ben-die-ik-ben", de naam Jahweh. Er staat: "Schuilen doe ik bij de Ik-Ben-Die-Ik-Ben". Schuilen doe ik bij de Grond van het Bestaan. Schuilen doe ik bij de allesomvattende, diepste Werkelijkheid. En dat niet bij een abstracte werkelijkheid, maar bij het persoonlijke Gezicht van die Werkelijkheid. De diepste werkelijkheid heeft een Gezicht. Vandaar dat de Psalmist aan het einde van zijn Psalm eindigt met een verwijzing naar het Gezicht van Ik-Ben-Die-Ik-Ben: "De oprechte zal zijn gelaat, zal zijn gezicht, zal zijn aangezicht aanschouwen" (11:7). Vandaar dat de Psalmist zo rustig en vredig is, te midden van onrust. Schuilen doet hij bij de God-die-ten-diepste-is; niet het fatum, het abstracte noodlot, maar bij de persoonlijke God, wiens aangezicht, wiens blik de oprechte mag aanschouwen.

De dreiging gaat niet uit van de tegen-standers, maar van de depressieve, hopeloze, negatieve, ontmoedigde, sceptische, zwartgallige mede-standers van de Psalmist. Zij menen dat het leven van de Psalmist niet gedragen wordt door de grond van het Bestaan. Dat hem niets anders rest dan te vluchten. "Vogel, vlieg weg naar de bergen!", zo advisereren ze hem. Want er is op deze aarde geen plaats voor de oprechte; zondaars hebben het in het geheim op hem voorzien. Voor de rechtvaardige is geen plaats op deze aarde, want "de grond onder alles zinkt weg". Het lijken vrome argumenten, die uitgaan van de tegenstelling tussen zondaren en oprechten; de mensen van tegenwoordig; vroeger was het beter. Maar in hun woorden klinkt geen vroomheid, maar twijfelend scepticisme, moedeloos defaitisme, stuitend cynisme, onverzoenlijk dualisme. Christus tegenover de cultuur. Voor de christen geen plaats meer in deze samenleving, zo klagen ze. En ze gebruiken grote woorden: "de grond onder alles zinkt weg". Maar hiermee gaan ze over de schreef. Want God zelf, Hij-die-Is-Die-Hij-is is de grond van het bestaan. Alles *kan* niet wegzinken, want alles wordt gedragen door God.

Maar de aantrekkingskracht van wat deze ontmoedigde, cynische vrienden zeggen, is duidelijk. "Vogel, vlieg weg naar de bergen!" Wie ervaart niet de aantrekkingskracht van het beeld van de vrije, blijde, onbezorgde vogel? Ik herken dat wel. Wij gaan vaak bij de Ommelanderzeedijk lopen, en als je dan de vogels ziet neerstrijken en wegvliegen op de buitendijkse kwelders, dan geeft dat een enorm gevoel van vrijheid. Dat heb ik met name bij de Russische rotganzen ("rotgans" is één woord, het geeft het geluid aan dat ze maken, en u ziet een plaatje van hen in het programmaboekje). Ze zakken in het najaar af uit Siberië om

hier te overwinteren, en gaan dan in het voorjaar weer terug. Onze Waddenzee is voor deze vogels en vele andere vogels een ontzettend belangrijk kruispunt; een belangrijke rustplaats op de Oost-Atlantische trekroute, van vogels die langs de kustlijnen van Afrika en Europa tot in Siberië en Noord-Amerika in de verschillende seizoenen heen en weer vliegen (zie de andere afbeelding). Totaal ongehinderd door geografische en politieke grenzen—ze laten de gedachten en spanningen van mensen en regeringen ver onder zich. “Vogel, vlieg weg ...” appelleert dan aan ons vrijheidsgevoel. Maar zijn de vogels wel vrij in die zin? Ook zij gehoorzamen aan hun innerlijke kompas, aan de tijd van het jaar, aan hun vaste trekroutes, gebruikmakend van hun verbluffende vermogen tot oriëntatie.

En dat is juist wat ook de Psalmist kenmerkt. Hij wil niet zomaar wegvlugten, van hier naar de bergen. Vluchten doe je als ergens geen plaats meer voor je is. Maar er is altijd plaats voor je, als je je oriënteert op God, de echte grond van het bestaan. En in de rest van de Psalm laat de Psalmist zien waar zijn oriëntatie ligt. In Gods “heilig paleis”, in de tempel, en boven in de hemel, van waaruit God met aandacht de mensen op aarde beziet, zo schrijft hij in vers 4: “De HEER (Hij-Die-Is-Die-Hij-Is) in zijn heilig paleis, Hij-Die-Is-Die-Hij-Is op zijn troon in de hemel, met aandacht beziet hij en fronsend keurt hij de mensen op aarde.” Voor de Psalmist bestaat er een bovenwereld, die alles omvat, ook de onderwereld van ons bestaan van angsten en zorgen. Het doet mij denken aan een passages in de Narnia-kronieken van C.S. Lewis, een passage uit “De zilveren stoel”. Het reisgezelschap dat tracht een ontvoerde prins te bevrijden uit de onderwereld dreigt zelf gevangen genomen te worden door de koningin van de onderwereld. En de koningin van de onderwereld doet dat door hen te bedwelmen met woorden, waarin zij hen er bijna van overtuigd dat er alleen maar een donkere onderwereld bestaat, en dat de bovenwereld een fictie, een verzinsel is. Met een lantaarn met kunstlicht in haar hand, ontkent zij het bestaan van de zon. Een zon, die in de lucht hangt, hoe kan dat nu? Welnee, die zon is een droom ..., zo praat ze op het reisgezelschap in. Totdat één van hen zegt: Al zou de bovenwereld niet bestaan, dan nog blijf ik er in geloven. Want deze bovenwereld, met haar zon, is positief, zo heel anders dan de duistere krochten van deze onderwereld. Daarom blijf ik bij die wereld. Ik blijf aan de kant van het Goede vechten, zelfs als de Goedheid zelve niet zou bestaan om ons aan te voeren. Ik blijf zo goed als ik kan als een burger van die bovenwereld leven, zelfs als de bovenwereld helemaal niet zou bestaan (*De Zilveren Stoel*, hoofdstuk 12). – Dat is de taal van de Psalmist. Deze keer is het niet de koningin van de onderwereld die hij tegenspreekt, maar nota bene zijn mede-gelovigen, die door het defaitisme en de negativiteit bedwelmd raken en hem aansporen om te vluchten. De Psalmist slaat zijn oog op de bovenwereld, op de hemel waarin Hij-Die-Is-Die-Hij-Is gezeten is op zijn troon, en van daaruit aandachtig naar de aarde kijkt.

En hier introduceert de Psalmist het beeld van de wereld als schouwtoneel, een toneelstuk. Een beeld dat door de loop van de tijd door zovele schrijvers, om allerlei uiteenlopende redenen, is gebruikt. Shakespeare gebruikt het, in “As You Like It” (1599), “De wereld is een schouwtoneel en alle mensen zijn maar acteurs.” Maar het beeld van de Psalmist verschilt daarin, dat voor hem *God* de toeschouwer is van dit toneel. “De HEER op zijn troon in de hemel, met aandacht beziet hij ... de mensen op aarde” (11:4). En het woord dat de Psalmist hier gebruikt voor de aandacht waarmee God dit toneelstuk beschouwt (*cha-dza-h*), keert terug in de laatste regel van zijn Psalm, als hij zegt dat “De oprechte Gods gelaat zal *aanschouwen*” (11:7)—Dat is een ontroerende beschrijving van het leven van de echte

gelovige, die vol vertrouwen het leven leeft tot op de bodem van het bestaan. Het leven is inderdaad vaak een schouwtoneel, een toneelstuk, waarin wij verstrikt kunnen raken, waarin we een bijrol spelen, en soms een hoofdrol, voor een moment. En we kunnen overvallen worden door de zinloosheid van dit toneelstuk, totdat onze ogen de ogen van onze God kruisen, en onze blikken in elkaar rusten. En wij aandachtig, te midden van de intriges van ons toneelstuk, de diepe, goede ogen van God zien, die al lang op ons blijken te rusten. Of soms ook de ogen van een scheidsrechter, niet om ons te veroordelen, maar om even te laten weten: dat kan zo niet, zo raakt het spel bedorven, doe even mee, bekijk elkaar even met de ogen waarmee ik jullie allen bezie, geef elkaar speelruimte. Maar altijd een gezicht dat het beste voor ons wil, en straalt van aandacht, genegenheid en vreugde.

Gods blik raakt ons in de ogen van Christus, zo lazen wij in de tweede lezing vanmiddag. Niet langer worden wij dan verblind door de god van deze aiōn, door de god van deze Zeitgeist, door de waan van de dag, maar ontmoeten wij de liefdevolle blik van Christus. De grond onder alles zinkt niet weg, want daar is “de hoop die mij grond geeft” (Lied 263). God zelf gaat met ons mee, een gids die ons voorgaat en nimmer verlaat. Als de dag ten einde loopt, en de nacht nabij is, blijft God onze toekomst, het duister voorbij ... —Amen.

Geurt Henk van Kooten, email: vankooten.gh@gmail.com

+++

GESPROKEN GEBEDEN: ...

HEER ONZE GOD, U-Die-U-Bent-Die-U-Bent, wij danken u voor het wonder van het bestaan. Het bestaan dat we mogen verkennen, als we jong zijn, als we ouder worden—elke leeftijd geeft ons nieuwe inzichten in het bestaan. En we danken u dat we het bestaan mogen ervaren tot op de bodem van uw bestaan aan toe. Dat we mogen ervaren dat u daar bent, in alle omstandigheden.

Ook als ons leven verward is in onontwarbare knopen. Dat uw blik ons mag raken. Dat onze ogen op u mogen rusten, en dat ons hart rust mag vinden in u. Geef dat wij ons mogen oriënteren op u. Zoals de vogels in de vogeltrek de weg naar het Noorden vinden, geef dat zo onze levens zich mogen richten op u. Niet om te vluchten, maar om de gang te gaan die u in ons legt.

Wij danken u deze week voor het begin van de Olympische Winterspelen. U die al de Wijsheid liet spelen voor uw aangezicht. U die het spel in de mensen hebt gelegd, als zij zich meten met de elementen en elkaar. Geef dat ook zo vrede mag bereikt worden tussen Noord- en Zuid-Korea. En zo bidden wij u voor de hele wereld. Dat zij zich mag laten rusten in U. — Amen.

¹ Het programmaboekje bij deze reflecties is te vinden op <http://www.wijkgemeente-martinikerk.nl/diensten/psalmenvespers>.